

Возаҳои калидӣ: кишоварз, тамаддун, фарҳанг, ҷомеа, замин, неъматҳои моддӣ, зироат, парвариш, гандум, техника, таҷҳизот, ҷав, ихтироъ, чорво, технология, боғдорӣ, ороишӣ.

Касе, ки ба ҷои як хӯша ду хӯша, ба ҷои як банд ду банд растанӣ парвариш намояд, нисбат ба қулли сиёсатмадорон ба эҳтиромӣ бештар сазовор мегардад.
(Чонатан Свифт).

Кишоварзӣ яке аз соҳаҳои муҳимтарин ва қадимтарини рӯзгори инсон аст. Тамаддуни кишоварзӣ ин тамаддуни башарист. Кишоварзӣ мардумро осудаҳол мегардонад. Замин манбаи ҳамаи неъматҳои моддӣ инсон аст. Вай мардумро бо хӯроку пӯшок таъмин мекунад ва барои истехсоли неъматҳои моддӣ маънавий имкон медиҳад. Ривочу равнақи саноат низ ба кишоварзӣ вобаста аст. «Талаботи имрӯзаи ҷомеаро танҳо кишоварзии биотехнологии ҳозиразамон қонеъ карда метавонад. Агар тараққиёти имрӯзаи саноатро дараҷаи инкишофи техникаи электронӣ–компютер муайян кунад, кишоварзиро биотехнология муайян хоҳад кард. Бесабаб нест, ки мамлакатҳои кишоварзиашон мутараққӣ ба монанди Ҳолланд, Белгия, Исроил, Олмон, ИМА ва ғайра ба пойдор намудани марказҳои илмӣ биотехнологӣ аҳамияти аввалиндараҷа медиҳанд» [2, с.10].

Равандҳои нави кишоварзӣ бе ёриву дастгирии давлат пойдору мустаҳкам шуда наметавонанд. Ташаббуси олимони ва устодонро дар ин соҳа бояд дастгирӣ намуд, зеро ба туфайли сериву пурӣ дар ҷомеа кинаву адоват, бадбиниву бадҳоҳӣ аз байн меравад ва дӯстиву рафоқат, иззату ҳурмат пойдор мегарданд. Инро сарвари ғамхорамон Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дарк намуда, дар Паём ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин қайд кардаанд: «Истифодаи самараноки обу замин ва зиёд кардани ҳаҷми истехсоли маҳсулоти кишоварзӣ бе ворид намудани технологияҳои нав ва риояи қоидаҳои муосири агротехникии парвариши зироатҳо ғайриимкон мебошад. Дар панҷ соли охир беш аз 10 ҳазор техникаву таҷҳизоти кишоварзӣ ба маблағи 570 миллион сомонӣ ворид карда, барои ин дар ҳаҷми беш аз 200 миллион сомонӣ имтиёзҳо татбиқ гардианд. Вобаста ба ин, Ҳукумати мамлакат ва Вазорати саноат ва технологияҳои нав вазифадор карда мешаванд, ки корро дар самти таъсиси корхонаҳои муштарак доир ба истехсоли техникаи таъиноти кишоварзӣ дар дохили кишвар ба роҳ монанд» [4, с.6].

Сарвари давлат дар суҳанронии худ афзуданд: «...Ҳукумат вазифадор аст, ки ҷиҳати таъсис додани корхонаҳои хурду миёна тадбирҳои бетаъхир андешад ва дар давоми соли 2019-ум 110 ҳазор ҷойи кори доимӣ бахусус, барои занону ҷавонон таъсис диҳад» [4, с.6]. Ин таъкиди дилсӯзонаи сарварамон «бахусус, барои занону ҷавонон»-ро олимпиазанҳои паҳлавонсифати соҳаи кишоварзӣ қувваи дилу бозӯҳои мардонаи худ доништа, илҳом мегиранд, ки чунин пуштибон доранду бо дили пуру сари баланд ихтирооти навӣ гандуми худро «Президент» номида, бо ин восита исбот кардани мешаванд, ки занҳо, натавонанд аз уҳдаи таваллуду тарбияи «шерони нар» мебароянд, балки паҳлӯ ба паҳлӯ ҳамроҳи мардони майдон каланд задаву гандум кишт карда, инчунин, то ба 31 намуди навӣ гандумро ихтироъ карда, барои Тоҷикистони азизамонро дар зеботарин симо дидан парваришу ташкили боғҳои ороишӣ, барои таъмини мардум бо хӯроқҳои серғизо, ихтирои навҳои маҳсули серғушти чорво, аз чумла бузу гӯсфанд, парандаву асал низ кодиранд. Барои исботи ин гуфтаҳо чанд нафар олимпиазанҳои соҳаи кишоварзӣ намунаи ибрат шуда метавонанд.

Эшонава Зебуннисо соли 1988 бо роҳбарии Литвинов Владимир Николаевич рисолаи илмиро дар мавзӯи «Омӯштани меъёрҳои кишти гандум ва ҷав бо омехтаи юнучқа вобаста ба нуриандозӣ дар шароити водии Вахш» бомуваффақият дифоъ намуда, сазовори унвони илмӣ номзади илмҳои кишоварзӣ гардида, аз соли 1978 инҷониб ба ҳайси мудири шуъбаи селекцияи гандум ва ҷави институти илмӣ-тадқиқотии зироаткорӣ АИКТ кор карда истода, ҳамзамон дар институти бехатарии биологӣ ва тиббии АИ ба аспирантон кор меомӯзанд. Олимаи фариштахӯ муаллифи ҳашт тавсия оид ба кишти гандум, ҷав ва тритикале, 140 мақолаи илмӣ, аз чумла, 6 мақолаи дар хориҷи кишвар нашршуда буда, ду китоб, яке бо номи «Таърихи селекцияи гандум ва ҷав дар Тоҷикистон», дигаре бо номи «Селекция ва агротехникаи гандум дар Тоҷикистон» барои нашр омода доранд. Аз 31 навъ ихтирои гандуми саҳтдона мулоимдона ва тритикале 15 навъи гандуми мулоимдона, 3 навъи гандуми саҳтдона ва як навъ тритикале минтақабоб, яъне дар истехсолот кишт карда шуда истодаанду дигар намудҳои гандум дар омӯзиш барои минтақабоб шудан қарор доранд. Номҳои ба навҳои гандуми ихтироъкардашон гузоштаи олима чун номи худашон ҳама хусусияти фалсафӣ дошта, ҳикматомезанду аз таърихи ҳаёти худашон нақл мекунанд. Муаллима навъи гандумро нишон дода истода, маҳзунomez аз ҷангҳои бародаркуш ёдовар шуданд. Таъкид карданд, ки ман ин навъи гандумро ба ифтихори он ки сарварамон мо, модаронро аз навбати шабонарӯзии нон раҳонид, «Президент» ном гузоштам. Чун ба хотири он ки халқи тоҷик таърихи худи аҳди Сомониёнро фаромӯш намесозанд, чун рафтори сарварамон аз ориёнтабору исмоилсифат буданашон дарак медиҳад, ин навъро «Ориён» ва навъи дигарашро «Сомонӣ» номгузорӣ кардам. Аз «Шумон», «Шарора» ва «Файзбахш» номидани навҳои дигари гандумашон бӯйи таърихшиносии олима ба машом мерасад. Намуди дигари гандумро нишон дода, бо ифтихор гуфтанд, ки инро ба хотири 150-солагии амакам Туғрал «Фалғар» номидам, ки ин аз хуни шоирӣ низ дар вучуди олима ҷараён доштанишон гувоҳӣ меод. Навъи дигаре, ки бо бародарашон ҳамкорӣ карда ихтироъ кардаанд, ба муносибати 60- солагии бародарашон «Фарҳодӣ-60» номидаанд, ҳамчунин навъи дигареро ба муносибати 80- солагии академики АИКТ Бобо Сангинов бахшида, «Бобо-80» номгузорӣ кардаанд, «ИЗ-

80» маънои 80 - солагии институти зироаткорӣ ва «АИК-20» маънои 20- солагии Академияи илмҳои кишоварзиро доштааст ва ғайраҳо. Дар баробари пахлӯ ба пахлӯ бо мардон дар заминҳои лалмии Ҳисор кишт намудани гандум муаллима симои зебою нозуки занонаю тоҷикона дошта, ба худ расидагӣ карда, вақт барои навиштани шеър низ меёбанд. Ин аст, ки адиби ширинкаломи ҳисорӣ Шодибеки Собирӣ ба муносибати ҳафтодсолагии олима китобе бо номи «Зани фарзонаи содиқи Ватан» навишта, дар ин китоб пурра дар хусуси ҳаёт ва фаъолияти муаллима нақл намуда, шеърҳои муаллимаи ширинкалом навиштаро низ он ҷо ҷамъоварӣ кардаанд. Хизматҳои шоёни Зебуннисо Эшоноваро ҳукумат қадрдонӣ намуда, ба чандин ифтихорномаҳо сазовор гардонида, бо медали «Хизмати шоиста» мукофотонида шудаанд.

Қаҳрамони дигарамон олима, муаллима, зани зебою хушчакчаке, ки бисёриҳо аз ҳайбату қиддияти мардонагӣшон аз ҳамсухбат шудан бо он кас ҳатто метарсанд, профессори кафедраи хоҷагии ҷангал ва бунёди ҷаманзори факултети боғдорӣ ва биотехнологияи кишоварзии ДАТ ба номи Шириншоҳ Шохтемур **Нимадҷонова Кимёҷон** мебошанд. Дар Тоҷикистон ба масъалаи ободонии шаҳр, аз ҷумла, кабудизоркунӣ чун қисми ҷудонашавандаи боғдорӣ ороишӣ аҳамияти калон дода мешавад. «Дарахтон ва буттаҳо ба таркиби асосии кабудизоркунии шаҳр дохил мешаванд. ...Онҳо омили асосии муайян кардани муҳити санитарӣ ва гигиенӣ ва микроклими шаҳр, филтри тозакунии ҳаво буда, ҷи қадаре ки дарахтзор бисёр бошад, ҳамон қадар газҳои зарарнок ва ҷанг дар ҳаво кам мешавад. Ба таркиби ҳаво, хусусан, дар муҳити шаҳр дар натиҷаи фаъолияти корхонаҳои саноатӣ, ҳаракати нақлиёт ва фаъолияти ҳамарӯзаи ҳаёти одамон ҷанг ва газҳои зарарнокӣ зиёде ба монанди пайвастагиҳои сулфур, фтор, амиак, сурб ва ғайра дохил мешаванд, ки миқдори онҳо зиёд шуда, барои саломатии инсон хеле зарарнок мебошанд» [3, с.13.]. Бинобар ин, дар Тоҷикистон бисёр қорҳои тозакунии таркиби ҳаво аз газҳои зарарнок иҷро мешаванд, ки яке аз самараноктарин роҳ ин дуруст интиҳоб кардани растаниҳо ва истифодаи усули самаранокӣ парвариши онҳо мебошад. Натиҷаи ин амалиёт имконият медиҳад, ки ифлосшавии ҳаво, замин ва обҳо кам карда шуда, муҳити солим барои зисти аҳоли таъмин карда шавад.

Китоби муаллимаи ширинкалом **Нимадҷонова Кимёҷон** бо номи «Боғдорӣ ороишӣ» барои ихтисосҳои ҷангалпарварӣ ва бунёди ҷаманзор пешбинӣ шуда, дар он ҳамаи маълумотҳои мушаххаси кабудизоркунӣ, номгӯи дарахтону буттаҳо барои оро додани боғҳои истироҳатӣ, кабудизоркунии роҳҳои нақлиётӣ, ташкили гулбоғҳо гирд оварда шудаанд. Дар ин китоб, инчунин, дар хусуси нақши муолиҷавии растаниҳои ороишӣ, саҳми дарахтзорҳо дар идора намудани иқлим, усулҳои сабзонидани ниҳолҳои растаниҳои ороишӣ низ маълумот гирифтани мумкин аст. **Нимадҷонова Кимёҷон** хатмкардаи факултети биологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В.И.Ленин (ҳоло ДМТ) буда, соли 1966 рисолаи илмӣ номзадӣшонро дар мавзӯи «Таъсири ҳарорати паст ба протсессҳои физиологияи тухми пахта» дифоъ намуда, фаъолияти кории худро аз ассистенти кафедра оғоз намуда, то ба ноиби ректор оид ба таълим расонида, соли 1992 дар шаҳри Санкт-Петербург рисолаи докториашонро дар мавзӯи «Физиологияи ташаккулёбии-орозишӣ ва сабзиши тухми pista ва бодом» дифоъ намуда, соҳиби дараҷаи доктори илмҳои биологӣ ва соли 1998 сазовори унвони профессори кафедра шудаанд. Муаллифи 190 мақолаи илмӣ, 7 шаҳодатномаи муаллифӣ, 8 китоби дарсӣ, 12 дастури таълимию методӣ ва 3 китоби библиографӣ-публиксистӣ мебошанд. Солҳои 1969-1977 депутати Шӯрои шаҳри Душанбе, 1972-1982 аъзои Пленуми Тоҷиксовпроф, 1986-1992 депутати Шӯрои шаҳраки Испечакӣ ноҳияи Ленин (н. Рӯдакии имрӯза) буда, ҳамзамон, ҳамчун зани солеҳаю фармонбардор соҳиби шавҳари хушбахту тарбиятгари 3 фарзанду роҳнамои 3 набера мебошанд. Дорандаи медалҳои «Барои меҳнати шучоатнок, бахшида ба 100 солагии зодрӯзи В.И.Ленин» (1970), «Ветерани меҳнат» (1988), Нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1977), «Аълочии мактабҳои олии СССР» (1980), Ордени «Дӯстӣ» (1999), унвони фахрии қорمانди шоистаи Тоҷикистон (2006), дорандаи ифтихорномаҳои фахрии маорифи Тоҷикистон, комитети қор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ҳастанд.

Муаллима гули сари сабади омӯзгорон, модари муаллимаҳо, роҳбару ҳидоятгар ба роҳи рост, дилсӯзу ғамхору мусаккини донишҷӯдӯхтарон, намунаи ибрати занҳои тоҷик ба ҷаҳониён буда, сазовори ҳама гуна таърифу таҳсин ҳастанд. Раҳнамои дигарамон дар соҳаи кишоварзӣ **Раҳматова Садафмо Ҳайдаровна** мебошанд, ки соли 2011 бо роҳбарии академик Комилзода Давлатҷони Қаюмӣ рисолаи илмӣ номзадӣ худро дар мавзӯи «Омӯзиши муқоисавии сифати тухми мурғони сертухми қорҳои гуногун дар шароити Тоҷикистон» ҷимоя намуда, сазовори унвони номзоди илмҳои кишоварзӣ гардида, ҳоло ҳамчун дотсенти кафедраи парандапарварӣ ва занбӯри асалпарварӣ ба донишҷӯёни ДАТ дарс медиҳанд. Муаллифи 8 дастури методӣ барои гузаронидани дарсҳои лабараторӣ аз ҷанни парандапарварӣ ва 12 мақолаи илмӣ мебошанд.

Модари дигари маънавии донишҷӯёни ДАТ **Алибоева Мунаввар Мараҳимовна** мебошанд. Ин муаллимаи зебои ширинсухан ҳанӯз соли 1996 бо роҳбарии профессори ДДМ(МГУ) Соколова Нина Юревна рисолаи илмӣ номзадӣ худро дар мавзӯи «Тағйирёбии бисёрсолаи организмҳои қабриобии обанбори Қайроқум дар шароити таъсири антропогенӣ» дифоъ намуда, сазовори унвони номзоди илмҳои биология гашта, ҳоло ҳамчун дотсенти кафедраи ихтиология ва физиологияи ҳайвонҳои хоҷагии кишлоқ ба донишҷӯён дарс медиҳанд. Олимаи муҳтарам муаллифи 12 дастури методӣ, 54 мақола ва як китоби дарсӣ бо номи «Энтомологияи кишоварӣ» мебошанд.

Даминова Қаромат Холмаҳмадовна тадқиқотҳои илмӣ худро дар институти илмӣ-тадқиқотии қорводорӣ гузаронида истода, самарай қорашонро ба донишҷӯёни ДАТ таълим медиҳанд. Ин олимаи ҷавон соли 2016 рисолаи илмӣ худро бо роҳбарии профессори институти илмӣ-тадқиқотии қорводорӣ **Раҳимов Шарофҷон Тоирович** дар мавзӯи «Методҳои биотехнологияи баланд бардоштани маҳсулнокии ширии типпи тоҷикии зоти сиёҳ-алои қорҳои калони шохдор» ҷимоя намуда, ба гирифтани унвони номзоди илмҳои кишоварзӣ мушарраф гашта, муаллифи 8 мақолаи илмӣ, ду дастури методӣ ва як китоби дарсӣ бо номи «Зотпарварӣ оиди дарсҳои амалӣ» мебошанд.

Дар нигоҳи аввал ба зебоию нозуки ва хушгӯфтории **Рашидова Мунаввара Мачидовна** назар карда, касе бовар намекунад, ки ин зани паҳлавонхӯ дар замин деҳқонвор каланд зада, таҷрибаи бадастовардаашро рӯи авроқ оварда, муаллифи 3 китоби таълимӣ бо номҳои «Сабзавоткорӣ», «Картошкапарварӣ» ва «Зироатҳои лӯбиёдона» (бо забони русӣ) буда, соҳиби 35 мақолаи илмӣ, 17 дастури методӣ мебошанд. Ин модари ғамхор ханӯз соли 1992 бо роҳбарии профессор Ҷамол Қосимов рисолаи илмӣ номзадӣ худро дар мавзӯи «Ҳосилнокии муқоисавии зироатҳои галладона вобаста аз тарҳрезии ҳосил дар водии Ҳисор» дифоъ намуда, сазовор ба унвони номзоди илмӣ кишоварзӣ гардидаанд. Холо бошад, ҳамчун дотсенти кафедраи растанипарварӣ ба донишҷӯёни ДАТ дарс дода истода, ҳамзамон, роҳбарии занони факултато низ ба уҳда доранд.

Номзоди илмӣ биологӣ (2005) **Қосимбекова Фотима Аноятбековна** соҳиби 20 мақолаи илмӣ ва 5 дастури методӣ буда, ҳамчун дотсенти кафедраи пахтапарварӣ, генетика, селлексия ва тухмпарварӣ ба донишҷӯёни ДАТ дарси мардонагӣ меомӯзанд. Ин чанд намунае, ки аз «корнамоиҳои илмӣ мардони майдон» овардем, катрае аз баҳр мебошад. Ҳамин тавр, боз садҳо занҳои дигарро гуфта метавонем, ки бо вучуди модар, зан, бибӣ, ҳамсар, олима буданашон ҳамчун марди майдон дар сахроҳо барои бехбудии некуаҳволи ва пурнозунемат будани дастурхони мардуми тоҷик, натавонанд каланд зада таҷриботи илмӣ мебаранд, балки ҳамчун дотсенти профессор ба донишҷӯён таҷрибаи андӯхтаи худро таълим медиҳанд. Имрӯз зан-ихтироькори гандум, зан-боғдор, зан-бузу гӯсфандпарвар, зан-ромкунандаи чорвои калони шохдор, зан-картошкапарвару зироаткору пахтапарвар, зан-профессор, бо вучуди ҳамаи ин зан модар, ҳамсар, маҳбубаи нозукхироми нозукандом ва зевари арзишманди миллат буда, муаррифгари фарҳанги миллии мардуми тоҷик мебошад.

АДАБИЁТ

1. Идиев Х. У. Фалсафаи иҷтимоӣ- Душанбе, 2013
2. Носиров Ю. Фалсафаи кишоварзӣ- Душанбе:Адиб, 1998 .
3. Нимадҷонова К. Боғдорӣ ороишӣ- Душанбе, 2014
4. Паёми Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллий, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, «Минбари халқ» аз 27 декабри соли 2017.- №52 (1136).-С. 6
5. Ҳусайн Воизи Кошифӣ. Футувватномаи султони. Ахлоқи муҳсинӣ. Рисолаи ҳотамия- Душанбе:Адиб, 1991

АННОТАЦИЯ

РОЛЬ ТАДЖИКСКИХ ЖЕНЩИН УЧЁНЫХ В ОБЛАСТИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

В данной статье речь идёт о роле таджикских женщин учёных, занимающийся исследованием в области сельского хозяйства, их вклад в развитии разных аспектов этой сферы в Таджикистане.

Автор отмечает, то в Таджикистане также исследователи как З. Ишановой, К. Ниматжоновой, С. Рахматовой, М. Алибековой, К. Даминовой, М. Рашидовой, Ф. Касимбековой долгие годы занимаются детальным изучения и исследования той или иной отрасли сельского хозяйства. Они в настоящее время являются ведущими учёными, новаторами, специалистами, наставниками специалистов отрасли и воспитывают молодых аспирантов, докторантов, читают лекции в студенческих аудиториях.

Также автор статьи отмечает что в этом году в своём послании основатель мира и единство- Лидер нации, Президент республики, уважаемый Эмомали Рахмон поручает Правительству Таджикистана издать ряд малых и средних предприятия и в течении 2019 организовать 110 тысяч постоянного рабочего места для женщин и молодёжи. Этим он вдохновил наших женщин-учёных и они выращивали нового сорта пшеница, которого назвали в честь глава государства «Президент»

Кроме того, эти исследователи опубликовали многие научные статьи и монографии, касающийся озелени и благоустройство городов республики, выращиванию цветы, декоративные деревья и кустарниках, предназначенный для украшения улицы и являются часть декоративных садоводство.

ANNOTATION

ROLE OF TAJIK WOMEN OF SCIENTISTS IN AGRICULTURE

This article is about the role of Tajik women- scientists engaged in research in the field of agriculture, their contribution to the development of various aspects of this field in Tajikistan.

The author points that researchers like Z. Ishanova, K. Nimatjonova, S. Rakhmatova, M. Alibekova, K. Daminova, M. Rashidova, F. Kashmbekova have been engaged in detailed study and research of a particular agricultural sector for many years in Tajikistan. They are currently leading scientists, innovators, specialists, mentors of industry experts and educate young graduate students, doctoral students, and give lectures in student audiences.

The author of the article also notes that this year, the founder of peace and unity, the Leader of the nation, the President of the republic, respected Emomali Rahmon, in his message instructs the Government of Tajikistan to open a number of small and medium enterprises and to organize 110 thousand permanent jobs for women and youth during 2019. By this way, he inspired our women-scientists and they were growing a new variety of wheat, which was named in honor of the head of state “President”

In addition, these researchers have published many scientific articles and monographs relating to the landscaping and urban improvement of the republic, growing flowers, ornamental trees and shrubs, intended for decorating streets and are part of decorative gardening.

Keywords: utilization, culture, society, farmer, soil, material benefit, agricultural crop, wheat, machinery, technology, education, care, equipment, barley, acquisition, animal, ornamental gardening.